

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ל"ט

- (א) **במאי עסקינן, אי בשנכסי מבקר אסורין על חולה, וכו'.** יש לעי', אם מיירי שנכסי מבקר אסורין על החולה, א"כ הרי לכאור' אין שום איסור על המבקר להנות החולה מגופו, וא"כ למה אסור לבקרו. ועי' בר' אברהם מן ההר שכ' דלשון זה לאו דוקא, דמיירי שאסור הנאתו על החולה. וכ"כ הקרן אורה לעיל (לד. ד"ה וביירושלמי), וכ"כ החזון איש (אה"ע קל"ו, לג: אות א'). אולם עוד צידד החזו"א לומר דכל היכא דאומר נכסי, הרי הוא כולל גם גופו בכלל הנדר (ועי' בקר"א שם שנקט דפשוט הוא שאין לומר כן, דכל שאומר נכסי ודאי אינו כולל גופו). **וע"ע בט"ז (יו"ד רכ"א, ט"ז), שדייק דמלשון הגמ' "נכסי", מבואר דהיכא דאמר הנאת ממוני עליך, אסור ליהנות מגופו, אולם היינו דוקא היכא שהוא דבר שהוא נותן שכר בשביל אותה הנאה, דנמצא דאם אינו מקבל השכר ממנו, דהו"ל כאילו קיבל ממנו השכר, וחזר ונתנו לו, וא"כ שפיר חשיב שנהנה מנכסיו. ועי' בהג' רעק"א שם, דהק' על הט"ז דאף אם ה' מקבל ממנו השכר בפועל, מ"מ לא יהי' אסור על המודר, שהרי בשעה שנדר מנכסיו, זה לא ה' בכלל נכסיו, וא"כ הו"ל דבר שלא בא לעולם, ואינו יכול לאוסרו על חבירו. ובשלמא לענין הסוגיא, יש ליישב דמיירי דהחולה אסר על עצמו נכסי המבקר, דאז שפיר יכול לאסור על עצמו אף דבר שלב"ל, אבל הט"ז, שכ' כן על המחבר, דמיירי שהמבקר אסר נכסיו על החולה, קשה, וצ"ע.**
- (ב) **ואי בשנכסי חולה אסורין על המבקר, אפי' עומד לא- כ' הר"ן.** משום דנהנה המבקר בדריסת הרגל בבית החולה. והק' הנדרי זריזין, מה הק' הגמ', לימא דמתני' רבנן היא, דס"ל דיתור מותר במודר הנאה, וא"כ פשוט דיכול לעמוד שם. ותי' א' דכיון דמתני' דריש פרקין ר"א היא, מסתבר דגם מתני' זו לשיטתו הוא. (ב) צידד דבזה גם רבנן מודו, דרק לענין ללכת דרך חצרו נח' ר"א ורבנן, אבל לעמוד שם, י"ל דגם רבנן מודו דאסור. אולם כ' דמהר"ן לעיל משמע דאפי' עמידה מותר לרבנן דס"ל דיתור מותר (ועי' באילת השחר דדייק להיפוך מהר"ן בשם הרמב"ן בריש פרקין, דרק העברה דרך חצרו חשיב ויתור, אבל לעמוד שם אינו ויתור [ועי' בדבריו, ולכאור' יש מקום לדייק לכאן ולכאן]). ג. אם רבנן הוא, א"כ מ"ש חולה דנקט, הרי מותר אפי' ליכנס לחצר של כל מודר לעמוד שם. ואין לומר דהחידוש הוא דלישב ברשות החולה אסור, דגם זה פשוט הוא, אע"כ ר"א הוא, והח"י הוא דבעמידה מותר משום חולה (וכמו שביאר הגמ' בהמשך).
- (ג) **אפי' עומד לא- פי' הר"ן.** משום דנהנה מדריסת הרגל בבית החולה. והק' האור החמה, הרי אינו עושה כן בשביל עצמו, אלא בשביל החולה (דהיינו, שאי"צ לבית החולה לדריסת רגלו, שהרי יכול לדרוס רגליו בתוך ביתו, וכל שהוא עושה כן הוא רק בשביל החולה), ולכן למה זה חשיב שנהנה מהחולה, הרי אי"צ הנאה לו כלל (וכן הק' האילת השחר, והניח בקו'). וכ' שאפשר דכיון דעיקר כוונתו לצורך עצמו, דהיינו כדי לקיים מצותו, אי"צ נקרא צורך החולה, אלא שעשה כן לצרכו (ואף דמצוות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ הרי הוא עושה כן לצרכו, והדריסה הוא רק הכשר מצוה), ולכן חשיב שעושה כן בשביל עצמו, ושפיר נהנה מדריסת רגליו בבית החולה.
- (ד) **אפי' עומד לא- פי' הר"ן.** שהרי נהנה בדריסת הרגל, ומשום מצוה לית לי' לאתהנוי מאיסורא. ולכאור' זה א"ש לשיטתו לעיל (טז:), דלא אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו בנוגע הנאה אחרת מלבד הנאת המצוה עצמה. אבל עדיין יש להק' לשי' הרשב"א, דס"ל דאפי' בהנאה צדדית אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ הדרה קו' לדוכתי', למה לא אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולמה אסור מה שנהנה מדריסת הרגל בבית החולה. וכ' השער המלך (שופר א', ג', ד"ה ולע"ד) דכמו שכ' המאירי דהאיסור לטבול במעיין שנאסר ממנו בימות החמה, משום דעדיין נהנה אחר אפי' לאחר עשיית המצוה, א"כ י"ל דה"ה כאן, יש לאוסרו מלבקרו משום דאולי יהנה מדריסת הרגל שם גם אחר עשיית המצוה.
- (ה) **על העמידה לא בעי למשקל- פי' הר"ן.** דהיינו משום שאסור ליטול שכר משום עשיית מצוה, אבל על הישיבה שרי למשקל שכר, דהא סגי בעמידה לעשות המצוה, וא"כ הישיבה אינו עיקר חלק של המצוה. אבל הרא"ש פי' דהטעם שאסור למשקל על עמידה הוא משום ד"נראה כמבזה מצות ביקור", ומה דשרי למשקל לישיבה, היינו משום דנוטל שכר על טרחו ועל בטול מלאכתו. והק' האילת השחר, ל"ל להרא"ש לכתוב טעם דביזוי מצוה, תיפוק לי' משום דאסור ליטול שכר בשביל עשיית מצוה, דמה אני בחנם, וכו', כמו דאסור ליטול שכר להזות. וצידד דאולי דין זה דאסור ליטול שכר לעשיית המצוות הוא רק במצוות שהם מצוות בעצם, דאפי' אם נוטלין עליהן שכר, עדיין מצוות הם, אבל במצוות ביקור חולים וכו', די"ל דאם נוטל שכר בשבילה, שוב אי"צ חשיב מצוה בכלל, א"כ י"ל דאם נוטל שכר בשבילה, אי"צ נטילת שכר בשביל עשיית המצוה, דהא לאו מצוה הוא, אבל מ"מ איכא ביזוי מצוה [אולם שמעתי ממר"ד שליט"א בשם החפץ חיים דאף במצוות בין אדם לחבירו איכא קיום מצוה אפי' אם נוטל עליה שכר, אולם מלשון הר"ן (ד"ה דאפי' במקום) משמע דבאמת ליכא מצוה הוא בכה"ג, וצ"ע].
- (ו) **רמז לביקור חולים מן התורה מנין- עי' במהרצ"ח דכ' דהגם דהרמב"ם כ' בספר המצוות (שורש ג') דלשון "רמז" אינו אלא אסמכתא, בכל זאת, היכא שסמכו בלשון זה (רמז וכו'), דין תורה יש לו (ולא הוי כשאר אסמכתות), דהוי ה' למשה מסיני. ואף דעיקר הדבר הלמ"מ (וא"כ ודאי אינו נלמד מן התורה בדרשה גמורה), מ"מ שאל בגמ' היכי נרמז במקצת. אולם עי' ברמב"ם בהל' אבל (י"ד, א') שכ' דביקור חולים הוא מצות עשה של דבריהם, ומשמע דלא כדברי**

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

המהרצ"ח. ונמש"כ הרמב"ם בסוף דבריו בהל' אבל שם, שהם בכלל מצות ואהבת לרעך כמוך, דמשמע דמצות ביקור חולים מן התורה הוא, כבר תמה המגלה אסתר נ"ס"ה מ' שורש א', עמ' מו במהדרו פרנקל) דאין קאמר שהוא מדרבנן אם הוא נכלל בואהבת לרעך כמוך, וכיאר דאין מצוות אלו נדרשים כלל מהא דואהבת לרעך כמוך, אלא שנדרשו מקרא דוהודעת להם את הדרך, ולכן אמרי' עליהם שהם מדרבנן, לפי שאינם הפירוש בהפסוק ואהבת לרעך כמוך.]

(ז) **מן התורה- לכאור' מבואר כאן (ע' לעיל בדברינו) דביקור חולים הוא מצוה מן התורה. והק' הנדרי זריזין, הא מבואר לקמן בסוגיין דעיקר מצות ביקור חולים הוא כדי שיתפלל המבקר בעד החולה. והנה, אמרו חז"ל דעד חזקי' לא הי' חולה שנרפא מחלי, וא"כ למה היו צריכין ביקור חולים, הרי התפללות לא יעשה כלום** [ונאף דהקב"ה הי' מבקר חולה אצל אברהם אבינו, אפשר דביקור חולים כזה לא הי' צריך תפילה כלל, דלא הי' צריך "רפיו" מחליו, אלא דממילא יהי' נתרפא מהבירית מילה, ויש לעי' בזה]. **וכ' דאפשר דזה הי' ידוע להם מן התורה דאפשר לחולה לחיות ע"י תפלה, אלא דעד חזקי' מעולם לא זכו לכך ע"י תפלתם, עד שבא חזקי', והוא הי' הראשון שנתקבלה תפלתו. וא"כ, ממילא ודאי הי' מצוה תמיד לבקר חולים ולהתפלל, כי אולי יזכה להתקבל תפלתו** [ויש לעי' בכל הקו', הרי מבואר במעשה דר"ע שיש עוד תכלית גדולה להביקור, כדי לפקח על צרכי החולה. וא"כ, י"ל דמה דעיקר ביקור חולים הוא התפלה שיתפלל, י"ל דלאחר שנתחדש בעולם המושג שיהי' תפלתו נתקבל, ודאי אין לך תועלת גדולה מזו מהבקר חולים, אבל ודאי גם קודם לכן הי' תועלת בבקר חולים. ועוד יש לצדד, דלפי מש"כ הר"ן במ. דיכול להתפלל על חולה שימות, כדי להצילו מצער, א"כ גם זה הי' שייך קודם מעשה דחזקיה].

(ח) **ובני אדם מבקרים אותם- יש לע', למה תלה משה רבנו ויכוהו עם קרח דוקא בענין זה של ביקור חולים. וכ' הבן יהוידע, ידידו דתועלת ביקור חולים הוא להקל החולה מעל החולה, ע"י שנוטל א' מששים מחליו, וטעמו של דבר זה הוא מכח האחדות שיש לישראל (שכ"ע משתתף בצערו של חבריו), ועי"ז יהי' תועלת זה מן הביקור. והנה, קרח עשה מריבה ומחלוקת, אך למראה בני אדם הי' מתקנא קנאת ישראל, והי' אוהז ונוהג באחדות, וצר לו בעבור ישראל, שכולן חשובין כגוף א'. ולכן עשה משה רבנו הוכחה זו דוקא, דאם באמת כוונת קרח היתה לאחדות ישראל, אז ימות מיתת כל אדם, שיחלה וישכב על מטתו, ויבואו בני אדם לעשות לו ביקור, אשר הוא נעשה מכח האחדות, וזה הוכחה שהוא אוהז באחדות ורוצה בה. אך אם ימות במיתה משונה, באופן שלא יעשה לו ביקור, זו הוכחה שהוא מואס באחדות, ודבק בפירוד, וממילא לא זכה לביקור שהוא נעשה בכח האחדות.**

(ט) **ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם- פי' הר"ן, שא"א לעולם בלא הן. וכ' הרשב"א (חי' אגדות), דכיון דתכלית בריאת העולם הוא מין האנושי, ותכלית בריאת מין האנושי הוא לעבוד ד' יתברך, א"כ הי' צריך להיות תורה כדי להורות לנו איך לעבדו. ותשובה, שאם יחטא, שינתן לו זמן לשוב. וצריך להיות תשלומין למעשיו, דהיינו גן עדן וגיהנם. וכסא הכבוד, דהיינו השמים, צריך להיות קודם הארץ (לדעת ב"ה בחגיגה, דהשמים נבראו קודם לארץ), לפי שהארץ נתלה בשמים. ותכלית כל זה הוא זמן משיח, ולא אמר אלא ששמו של משיח קודם, דהיינו, מחשבת היותו.**

(י) **גן בעדן מקדם- פרש"י בפסחים (נד.), מוקדם לעולם. וכ' המהרש"א בנדרים (לט.), דלא הי' ניחא להו לפרש הקרא דמקדם היינו במזרח, דא"כ הול"ל "מקדם", ומש"כ "מקדם", דרש"י דהיינו מקדם העולם.**

(יא) **רבש"ע, אם אתה עושה דין לבן עמרם, אנו מאירים, וכו'- פי' הרשב"א (חי' אגדות), כי תכלית כל הבריאה הוא מין האנושי, וכדי לעבוד ד'. ואם לא ינבא א' מבני ישראל, אין אנו יודעין איך לעבדו. והנה, כל הבריאה תלוי וקיים בקיום התורה ע"י כלל ישראל. וא"כ, אם בא א' ושיבש מה שהנביא אמר בשם ד', אז יתכן שיהי' סתירת התורה, דהיינו סתירת קיום העולם, וממילא גם המאורות לא יהיו צריכין להאיר, שהרי א"כ אי"צ לכל העולם כולו. וא"כ, שפיר באו המאורות לטעון בעד משה רבנו. ועי"ז השיב הקב"ה דמפני שוטים אלו שקלקלו א"א לבטל העולם, שגם לשמש ולירח עובדים, ואין העולם מתבטל, אלא עולם כמנהגו נוהג, כי כן יסד המלך, ושוטים אלו עתידין ליתן את הדין.**

(יב) **ביקור חולים אין לה שיעור- העיר הר"ש (פאה א', א', ד"ה ובכורים), למה אינו נכלל בהמשנה דאלו דברים שאין להם שיעור. וכ' דאה"נ, הרי הוא נכלל בגמילות חסדים.**

(יג) **אפי' גדול אצל קטן- פי' השטמ"ק, "אע"ג דבהשבת אבידה פטרה תורה זקן ואינו לפי כבודו, הכא חייב, שהרי מצינו בהקב"ה שביקר אברהם... וכת' אחרי ד' אלקים תלכו, אחר מדותיו של הקב"ה, הוא מבקר חולים, וכו'". אבל השלמי נדרים כ' דלכאור' אין לדמות ביקור חולים להשבת אבידה כלל, דהא בהשבת אבידה כת' והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם, אבל בלא"ה אין שייך לפטור עצמו מן המצוה. ואין לומר שלמדין ביקור חולים מהשבת אבידה, דהא השבת אבידה ענין ממוני הוא, ואילו ביקור חולים הוא ענין של פקוח נפש, וכדאמרי' כל המבקר את החולה גורם לו שיחי'. וכע"ז כ' האגרות משה (יו"ד א', רכ"ב, ד"ה אך) לבאר החילוק בין השבת אבידה וביקור חולים לענין זקן ואינו לפי כבודו, דאף אם אמרי' שלא הי' הגדול מבקר החולה שלו בכה"ג, כיון שהוא איש מכובד ות"ח, מ"מ הרי זה ג"כ אינו מן הראוי לעשות כן, שהרי כשיש לאדם צער הגוף, כגון חולי (אף אם לית בה סכנה), יש לאדם לזלזל בעצמו כדי להקל צער זולתו, ואף אם הוא חושב שבאמת לא יבקר קרובו שהוא חולה בכה"ג, הא זה גופא שלא כשורה הוא עושה, ולא אמרי' דלזלזל הוא לכבוד תורתו לבקר, ובטלה דעתו אצל כל אדם, וודאי מצוה עליו לבקר החולה.**

(יד) **נוטל א' מששים בצערו- כ' הבן יהוידע, דאין הכוונה שיקח א' מששים מהחולי וידבק בהמבקר, דזה א"א להיות בטבע, וגם איך יתכן שיהי' ניזוק ע"י עשיית מצוה יקרה זו. אלא הכוונה היא דכיון דבן גילו הוא, ממילא יש לו צער במה שיש להחולה צער, ומגיע א' מששים מצערו של החולה, ואז ע"י הצער הזה המגיע לנפש המבקר, יסלקו מן החולה א' מששים מן החולי, כי הצער שגיגע לאחרים יש בו כח להגין ולכפר. אבל העיר החשוףי חמד בב"מ (ל': דמהגמ' שם לא משמע כן, דאי' שם דאע"פ שנוטל ששים מחליו, מ"מ צריך ללכת. ולכן הוא ביאר דמה שנדבק א' מששים מהחולי, אי"ז בעונש, אלא שכר טוב, והוא בבחינת "תרופת חיסון" (vaccine), דע"י שיש לו קצת מהמחלה של החולה, יהי' יכול גופו ללחום כנגד מחלה זו לעתיד. אבל מ"מ, יתכן דמיד אחר הביקור לא ירגיש טוב כתוצאה מהא דנדבק בו קצת מהמחלה, ולכן אומרת הגמ' דאעפ"כ חייב ללכת.**